

CUERA 1965

ANNADA X

2. CUDISCHET

RADIOSCOLA

EDIZIUN DELLA CUMINONZA RADIO ROMONTSCH / ORGAN DELLA CUMISSIUN RADIOSCOLA

Redacziun: Alfons Maissen

Stampa romontscha Mustér

TGIET SELVADI GROND

LAS SPECIAS DE GAGLINAS SELVADIAS DE NOSSAS
MUNTOGNAS

Mardis, ils 26. 10. 65, dallas 14.30—15.00 h

Ricco Bianchi, Cuera

CU BAB A MOMA CLOMAN BETG!

Mardis, ils 16. 11. 65, dallas 14.30—15.00 h

Angelo Tschärner, Giovalta

Aäää — ÜNA SERP!

Mardis, ils 7. 12. 65, dallas 14.30—15.00 h

Flurin Bischoff, Cuera

In plaid sin via

L'emissiun da prof. Ricco Bianchi: *Las specias de gaglinas selvadias de nossa muntogna*, por-scha a nus in interessant maletg della veta de quests remarcabels utschals. Els ein datier de nus, mo tgi sa enzatgei ded els auter che catschadurs, pasturs e cavacristallas, — ed enzacons scienziats della natira che vulan che quellas raras specias d'utschals vegnan buca extirpadas. Prof. Bianchi ei in de quels gronds amatur della natira, che se-sprova ded intervegnir lur misteris entras atgna experienza, cun engartar els en lur zuppau far e demanar. Perquei motiv ei la descripziun cungi-da buca mo cun savida, mobein era cun schabetgs interessants e personals plein veta e vivacitad. Ch'el, sco buca Romontsch, ha empriu quei lungatg, ei de renconuscher grondamein. Cun gronda premura ha el adina puspei empruau en plaid e scartira de sepperfeczionar en nies lungatg romontsch, intercurrend era cun metoda scientifica e capientscha linguistica ils nums e terms romontschs appartenents alla scienza della natira. Per tut quei in Dieus paghi per sia lavur e stenta. —

La lavur de Angelo Tschärner: *Cu bab e mumma cloman buca!* — ei grev tschaffeivla. Tgei vul igl autur cun sia lavur? — vegn bein-enqual lectur ed auditur a relatar. Mo il fin interpretader süssenta beingleiti la mira fundamentala digl intent sublim. Tgei dueigi il giuven scolar far cun siu temps danvonz, cun sias forzas che sburflan sur la mesira ordinaria dil di? Tschärner vul punctuar che quellas forzas che stattan al giuven carstgaun a libra disposiziun, audan

buca alla ramur, al regl general de sedivertir all'ingrossa, mobein a lavurs e passatemp honests, quiets, dil patratg serius e della meditaziun. Secapescha che negin vul stinschentar ils duns e bagesns necessaris e dueivels dil moviment, dell'invenziun, digl inschign, dil pur passatemp. La dumen-gia, la serasontga muntan en lur dignitad pli bia che tut il hardumbel e la mulesta dil traffic modern organisau entras agenzias ed uniuns de traf-fic.

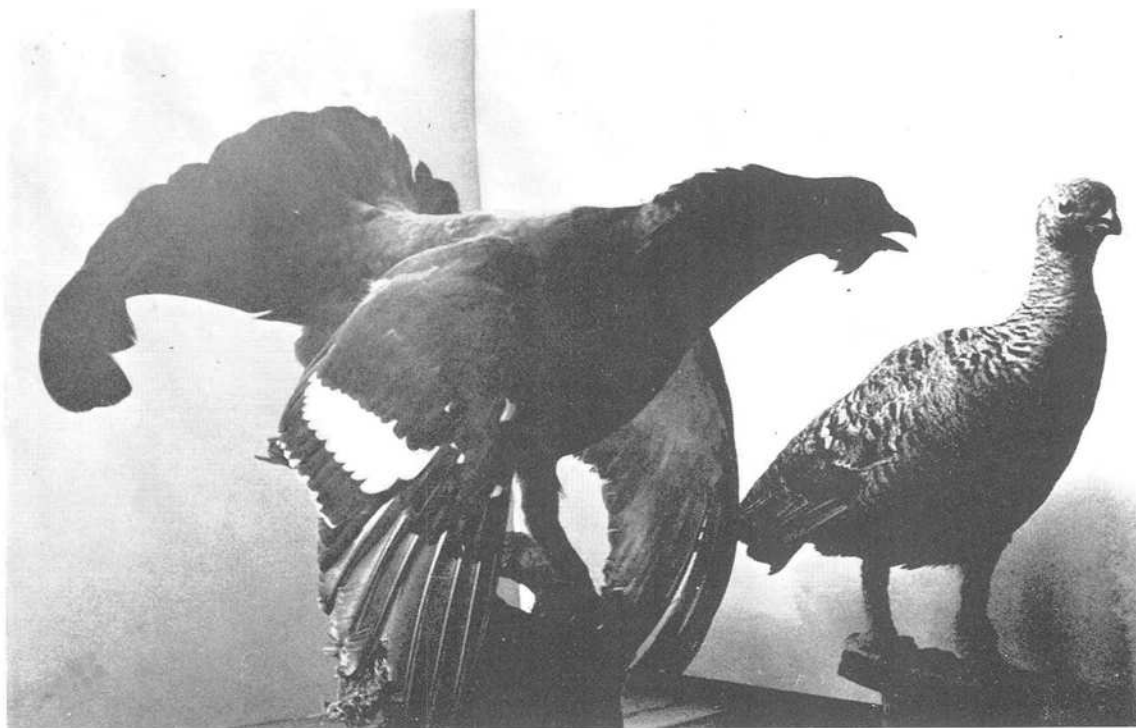
L'emissiun: *Aäää — üna serp!* da Flurin Bischoff vul tuttavia buca dar gronda scienza al scolar, mobein situaziuns practicas della veta cungidas d'interessants detagls, en emperneivla fuorma d'in dialog denter ils members d'ina fami-glia che fan ina spassegiada cumineivla viado ella natira, che sedispetan sur lur observaziuns era re-turnai a casa. Il feigl senuspescha buc d'interpellar schizun siu miedi che dat bugen sclariment sur dil secuntener cura ch'in carstgaun vegn miers d'ina siarp.

Igl autur, Flurin Bischoff, orientescha sur dellas otg specias de siarps che vivan en Svizra en sia lavur per la gasetta Radioscola ch'ei driz-zada al scolast. Era las skizzas ch'el ha fatg, surveschan bein alla capientscha; ellas delucide-schan cunzun particularitads dil tgierp che lain percorscher schebein la siarp ei ina de tissi ni sen-za. La tenuta fundamentala della siarp ei tuttavia buca agressiva, anzi defensiva.

Alfons Maissen

Las specias de gaglinas selvadias de nossa muntogna

Da Ricco Bianchi, Cuera

Tgiet selvadi pign e gaglina selvadia pintga. Collecziun della scola cantonala. (Foto R. Bianchi)

Il seresvegliar dellas vuschs dils utschals la primavera ei era aunc en nies temps zun modern e de prescha in'enzenna generalmein observada, che annunzia a scadin carstgaun il grond resvegl della biala stagiun della primavera arrivonta. Bein-enconuschents ein segiramein a tuts nos numerus *utschals-cantadurs* cun lur bials vestgius de nozzas, ils quals selain contemplar baul la primavera tgunschamein sin la pumera aunc buca ornada cun feglia. Bia mender stat ei denton cun ils meins bein veseivels *buca-cantadurs* denter noss'utschleglia che vivan savens en loghens zuppai. Denter quels sequentan era las gaglinas e cots selvadis. De quels utschals lein nus raquintar oz empauet. Nus differenziain generalmein las suandontas specias:

1. La gaglina selvadia pintga
2. La gaglina selvadia gronda

3. La gaglina d'uaul
4. La *pernisch*
5. La *pernisch* dil cularin ner
6. Igl urlaun

1. LA GAGLINA SELVADIA PINTGA

Pli u meins savens cattan ins tier nus aunc adina las gaglinas selvadias pintgas, ni gaglinas d'uaul en nossa muntogna. Guggisberg taxescha en siu cudesch *Ils animals dellas alps il tgiet selvadi pign* per il pli bi utschi enteifer la specia de gaglinas — ed el ha segiramein raschun. Il plemadi blauer vegn interruts dallas plemas alvas ella cua. L'enzenna che croda en egl il pli fetg ei la cua. Ella ei savitschada ed ornada cun remarcablas plemas smenadas; quei tgiet e gaglina ein considerablaein pli pigns ch'il tgiet e la gaglina

Cots selvadis pigns el combat. Ord «Belauschte Natur».

Gaglina selvatga pintga egl igniv. Stupentamein schurmegiada entras il plemadi de color dil terren. (Foto R. Bianchi ord la Val d'Alvra)

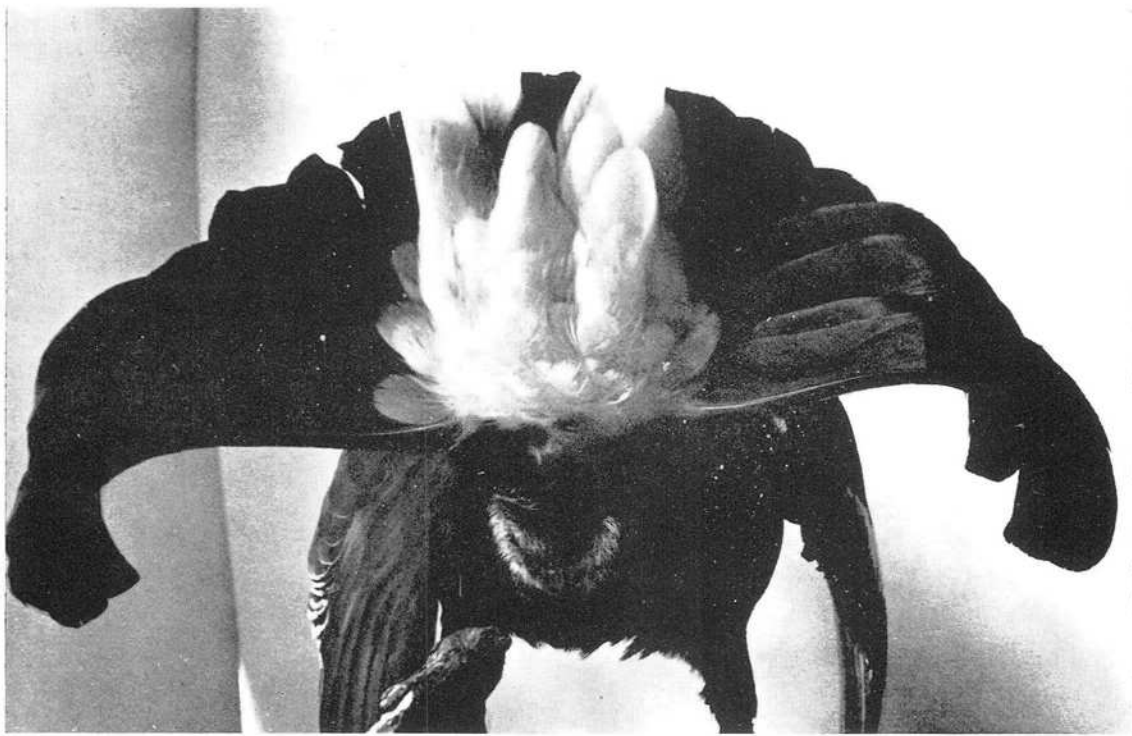
Ils ovs della gaglina selvadia pintga. (Fotografia R. Bianchi ord la Val d'Alvra)

selvadia gronda, e per conseguenza era pli svelts e sperts. La rueida dil sbalzar dil tgiet audan ins dalunsch e savens. Per ordinari entscheiva quei giug gia igl avrel e cuozza tochen la fin de matg. Malgrad ch'il sbalzadi succeda normalmein la damaun marvegl, havein nus denton era udiu els da tuttas uras duront il di. Igl ei suns cavortgs che cuoran dabot e fan endamen empau il ramurar dell'aua. Las gaglinas selvadias pintgas avdan ellas pli aultas regiuns digl uaul entochen circa 2000 meters altezia. Savens anflein nus tala sort gaglinas era ella vera regiun alpina, pia sugl uaul siado. L'observaziun de plirs urentaders ed auturs d'observaziuns han constatau utschals schelentai ella neiv duront il temps d'unviern, ni ch'eran vegni nevi en; nus savein mo confirmar quellas observaziuns. Cun caschun d'ina tura de skis duront aura de favugn, essan nus vegni surpri da 5 cots selvadis pigns. Els eran sezuppai ella neiv d'in fiep e spetgavan probabel sin meglia aura. En in giena ein els stai svani. Vaus pli liungs ella neiv che vessan tunschiu tochen sil terren havein nus perencunter mai catta ad agur. Mintga cass reussevan ils cots e gaglinas buca de survegnir maglia sut la neiv.

Generalmein resta il gaglinam ensem en gruppas duront la stagiun freida. Suerter ils giugs balzonts la primavera vivan ils cots puspei dapersei ed han neginas marveglias de gaglinas e pluscheins. La gaglina cua 6—10 ovs en in fiep schurmegiau. Naven da miez matg ha la gaglina quita per ils ovs che schain senza igniv directamein sil plaun. Era la gaglina selvadia pintga ha ina color che zuppa ella tut apparti bein viaden ella natira sco quei ch'igl ei il cass tier la gaglina selvadia gronda. La differenza eclatanta denter quellas duas gaglinas ei la grondezia e la cua savitschada. El museum dil parc nazional a Cuera, nua ch'ins sa dil reminent contemplar tut las sorts de gaglinas en bials preparats, sesanfla era in bastard, denter il tgiet selvadi grond e la gaglina selvadia pintga. Igl ei il schinumnu «Rackelhahn» dil tip tgiet selvadi pign, ina cruschada dil tgiet selvadi pign cun la gaglina selvadia gronda, anflaus el territori dil Cunclas igl onn 1893. Tenor Corti ein tals bastards denter questas duas specias de gaglinas buca rars.

2. LA GAGLINA SELVADIA GRONDA

Il tgiet selvadi grond ei grazia a sia grondezia il pli enconuscent de tuts. El sto esser vivius inagada el Grischun en grond diember. Plirs de quels cots empagliai, il bia en posiziun balzonta, anflan ins savens en collecziuns de scolas ni en

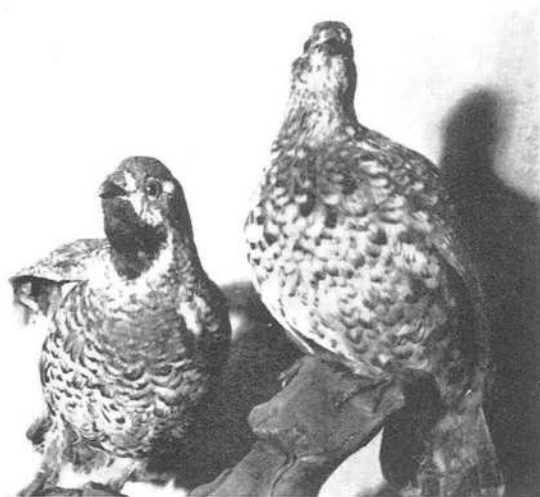
La cua savitschada cun las plemas alvas. — Il 'giug' dil tgiet selvadi pign, e posiziun de balzar. (Foto R. Bianchi)

ustrias, ed ein il bia pli u meins cuvretgs cun puorla. Surtut vegin nus surpri dalla gronda cua en fuorma d'uadel, dallas alas il bia pendentas, dallas rosas de balz murcotschnas. Il tgiet contonscha la lunghezza de 85 cm e la gaglia ina tala de 60 cm. La differenza de schlatteina en grondezia e vestgiu de plemas ei gest tier quella specia ordvart gronda. El Grischun avda quei utschi ellas regiuns subalpinas d'uauls de tieua. Tenor las expectoraziuns de U. A. Corti egl «*Entruidament concernent l'utschleglia grischuna*», stueva quei utschi esser pli baul ualti derasaus. Deplorablamein ei quei semidau enteifer ils davos onns. Usas eis el daventaus schi rars, ch'ins ha stuiu dar scamond de catscha per il tgiet selvadi grond per certs territoris. Probablamein fuvà il diember de quels cots gia sesminuius ina gada pli baul e lu puspei carschius danovamein. Speronza che la protecziun gidi a mantener quei remarcabel utschi. Sco tier biaras autras specias de gagglinas porta il tgiet il «*vestgiu de fiasta*», la gaglia perencunter in vestgiu fetg sempel cun ina color grischbrina, che croda buca en egl. Quei secomporta bein ed exprima il sentiment instinctiv per quita e schurmetg della clutschiera che sto cuar ordaviert.

Igl ei enconuscent, che ils cots fan la primavera in remarcabel giug: la *sbalzada*. Ozildi han ins pauca pusseivladad pli de veser ed udir tals giugs dil tgiet selvadi grond. La canera ei bia pli leva che quei ch'ins spetgass ded in schi grond utschi. Ins auda quella strusch 100 m lunsch naven. Igl ei in schluppergiar, in sgargnem ed in gizzem ch'ei strusch definibels e descrivibels. En mintga cass para il vegl proverb buca diltut sviaus che secloma:

*Carezia fa zun tschocs il tgiet selvadi! —
S'ei auter cul carstgaun sil mund glienadi? —*

Mo quella imperessiun della fermonza amurusa instinctiva, che sclauda tutta vigur dils organs, ei tuttavia buca adequata all'esperienza ed explicaziun dellas scienzas naturalas. Experiments fetg rigurus demuossan che ni la vesida ni l'udida dils cots selvadis ein messas en tals muments ord funcziun. En ina certa fasa surtuna l'atgna rueida tut gl'auter, de maniera che in versau observar sa s'avischinar tgunschamein. D'atgnas observaziuns ed experiencias personalas sur de quei fenomen dil balzadi savein nus buca menzionar! Avon onns perencunter sespuentava magari e bein-

Tgiet (da vart seniastra) e gaglina d'uaul. Collecziun dil museum dil parc nazional a Cuera. (Foto R. Bianchi)

Tgau e culiez della pernisch dil cularin ner. (Foto R. Bianchi)

Il bials pindels dalla vart della pernisch dil cularin ner. (Foto R. Bianchi)

duras senza ch'ins sminava meinsvart in tgiet zuppau ella roma. E tgei tema caschunava mintgamai il schular dellas alas cura chigl utschuon sgulava malgengliamein per siu fatg. Oz eis el strusch pli de cattar.

3. LA GAGLINA D'UAUL

Cun exepziun dils catschadurs vegnan bein ils pli paucs de vus ad haver viu enzacu sapientivamein ina gaglina d'uaul. Ella sequenta denter ils animals ils pli zuppai digl uaul e sedeporta schi quietamein, ch'ins catta ella mo per schabetg. Tgiet e gaglina semeglian in l'auter zun fetg. La lunghezia ei de 36 cm ed il plimadi ha ina color brina de ruina. Il puppen ei tier il tgiet ners e circumdaus d'in rudi alv, tier la gaglina perencunter tra el sin alv. Il spazi de viver de quei utschi corrispunda a quel dil tgiet selvadi grond. Las gaglinas d'uaul prefereschon spundas suleglivas cun cagliom spess e jarva. Ellas vivan duront il pli lung temps digl onn en dus e senza midar lur revier. Els sgolan mo darar e manezzan ils pass enten ir. La clutschiera vegn scoi para strusch de rabbitschar naven dals ovs. Suerter 21 di vegnan ils pluscheins ord la crosa. Lur color che zuppa, mo era la capaciad de sezuppar ei schi grondiusa ch'igl ei strusch pusseivel d'anflar els suenter ina sbarrada. Egl *Entruidament de Corti*, anflan ins indicaziuns tenor las qualas las gaglinas d'uaul vivan en las biaras parts dil Grischun. Nusezzi vein traplau ellas ella vischinonza de Claustra, de Tavau ed era el Scanvetg. Mo questas observaziuns fatgas schaian tuttas dis ed onns anavos! —

4. LA PERNISCH ORDINARIA

La pernisch senza cularin ner, pia la pernisch ordinaria, ei buca in habitont della muntogna. Ella ha la grondezia de siu parent ed ei gia stada observada a Trin, en Tumliasca ed el contuorn de Cuera. Ella ei in utschi della bassa e perquei desistin nus de tractar ella cheu.

5. LA PERNISCH DIL CULARIN NER

In dils pli secrets animals della regiun alpina ei la pernisch dil cularin ner. Sco ei para vivan ellas el Grischun baul su e baul sut igl uaul. Pli enconuschantas al carstgaun ein bein lur posiziuns ellas gondas suleglivas, nua ch'ellas vivan ella glera ed en bleissas tochen en in'altezia de 2700 meters. Deplorablamein ei era quella specia de gaglinas selvatgas schi plascheivla sesminuida consi-

derablamein ils davos onns e daventada fetg rara. La catscha sin tals utschals ei stada lubida ils davos onns mo sigl intschess della Moesa, nua ch' ei detti aunc pernischs detgavunda. La carta europea che muossa ils circuits de quei utschs fa de saver a nus che las pernischs habiteschan plitost el sud dell'Europa.

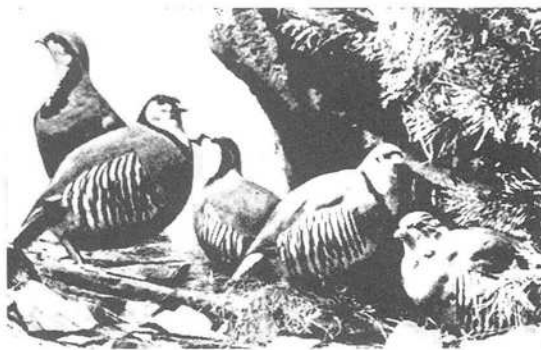
Las pli impurtontas enzenas de nies utschs ein surtut il bec tgietschen, ils peis cotschens, e leutier las flancas cun sdremas brinas de ruina, alvas e ner. El ei circa de medema grondezia digl urlaun.

Nus seregurdein d'haver entupau duas pernischs sil territori dell'alp de Lantsch. Quell'entupada ha giu liug avon 30 onns circa. Il guid de catscha de gliez temps ch'era versaus en caussas de muntogna ed en la scienza naturala de muntogna numnava quels bials utschals «Pernisen», e sut quei num ein ellas aunc oz bein enconuschantas a nos catschadurs. — Cun nossa nunspetgada comparida ell'alp eran las pernischs buca sbrigadas enten sgular naven, mobein sparidas cun pass cuorts e sperts e sezuppadas inschignusamein ella crestagiet. En in per batter d'egls era tut svaniu. Quei corrispunda al secunter normal de tals utschals. Els vivan dus e dus ensemen, pia en monogamia. Il tgiert separticipescha denton buca dil cuar. El retuorna tier la famiglia per cura ch'ils pluscheins (da 9—16) han contonschiu ina certa grondezia ed independenza. Lu resta l'entira societad ensemen duront igl atun e gl'unviern. Per la primavera sespartan els in da l'auter. Remarcabel ei che las pernischs san era senudar sco quei che F. v. Tschudi ha mo per schabetg festisau ina ga. La capaciad de senudar ei ina habilitad fetg rara per in habitont dils cuolms. —

Corti raquenta de pliras observaziuns entuorn ils onns 1920 ord differentas valladas grischunas, allura aunc enzacontas d'entuorn ils 1940 ord la Val d'Alvra, l'Engiadina, la Stussavgia e la Surselva. Nus sperein fetg de saver mantener en nossas muntognas quella rara e biala specia de gaglinas. Possi il scamond de catscha gidar ad augmentar il diember dellas zun periclitadas pernischs.

6. IGL URLAUN

Per la fin lein nus aunc dir enzacons plaids digl urlaun. El ei segiramein il pli enconuschant dellas gaglinas selvatgas. Ils biars de nos skiturs han segiramein viu el ni silmeins udiu siu remarcabel clom corr-corr. Las plemas dil tgiert han la stad ina color grisch-brina che schurmegia e ch'ei semeglionta alla color dil terren alpin. Las alas e la cua perencunter restan alvas. Tard la stad ed aunc

Pernischns dil cularin ner sin in tschenghel. (Ord: Be-lausche Natur)

Urlaun (tgiert el vestgiu d'unviern) e pernischn dil cularin ner, da vart dretga. Collecziun della scola cantonala. (Foto R. Bianchi)

Comba e pei digl urlaun tut cuvretgs cun plemas finas. (Foto R. Bianchi)

Urlaun ella midada de plemadi. Collecziun della scola cantonala. (Foto R. Bianchi)

Fastitgs dil tgiet selvadi pign ella neiv dira. (Foto R. Bianchi, prida dal Term bel)

viaden egl atun semida il plemadi en in manti alv. Mo la cua resta nera era d'unviern. Il tgiet enconusch'ins vid ina sdrema nera dal bec tochen sut ils egl. Ils urlauns avdeschan ellas pli aultas regiuns de greppa e sin ils tschengals de nossas alps. Els ein aunc savens d'observar ella regiun dils glatschers. Il bia vivan els ensemen en pintgas gruppas. Igl atun perencunter vein nus savens saviu spuentar pli gronds roschs d'urlauns. En contrast culla pernisch dil cularin ner fuian ils roschs d'urlauns adina sgulond. Era durant igl unviern engart'ins els mo fetg darar en regiuns pli bassas. La disa de secavar ella neiv ni de schar never en applicheschan els pia per regla. Avon 7 onns ha in scolar purtau a nus il fevver in urlaun ventschius dacuort. Il scolar haveva sturniu igl utschi senza malart culs grevs skis. Ei haveva neviu fetg, ed igl urlaun era sezuppaus totalmein sut la neiv nova. El magun havein nus anflau numerus discharins ed autras parts de plantas. Leutier denton aunc pli che 40 carpels alvs. Sco tut las autras species de gaglinas maglia pia era igl urlaun carpels per levgiar la digestiun della dira vivonda.

Il temps dils giugs de balzar croda per ils urlauns sils meins d'avrel tochen matg. Il tgiet fa ses segls balzonts 1—2 meters egl ault entuorn la gaglina. Combats denter dus rivals han ins strusch saviu observar. Era ils urlauns vivan en monogamia. Ils ovs che vegnan mess el diember de 6—15, han ina color de tachels brin-nera. La color zuponta e de schurmetg della gaglina ei durant il temps dil cuar schi buna ch'ins survesa il bia la clutschiera. En cass de prighel per in pluschein ni l'auter han ins gia saviu observar che la gaglina s'avischina agl inimitg culla paretta ded esser schirada, entochen ch'il pluschein ei ametsch. Quei fuss puspei in exempel d'in'acziun instinctiva fetg remacabla, enaschilunsch ch'ins vul buc suandar l'opiniun generala che nega en tals reflex in'acziun patertgada e vulida. Quei che pertucca la derasaziun dils urlauns astg'ins supponer ch'els avdien dapertut en nossas muntognas en roschs pli gronds ni pli pigns. Lein sperar che quei resti vinvon aschia e che las numerusas viafiers de muntogna cun las qualas nus «discuvrin» las bellezias de nossas alps, scatschien buca quels bials utschals muntagnards en ils pli davos refugis de nossa muntogna.

† PROF. DR. RICCO BIANCHI

Durant che questa lavur, curada cun gronda premura da siu autur, era en stampa, ei ils 23 de settember arrivada la nova della disgrazia da prof. Bianchi. El ei sedisgraziaus ell'aulta muntogna dad

el ton carezada e ch'el dumignava schiglioc cun gronda bravura.

Suenter ses onns de studi al seminari scolastic a Cuera, vev'el dau scola da 1939—40 a Prez. Finiu ses studis en scienziass naturalas all'universitad de Turitg, daventa e magister da 1946—1960 alla scola media alpina de Tavau. 1960 vegn el elegius professor alla scola cantunala, instruend ils davos onns exclusivamein al seminari scolastic. Bianchi era in excellent scolast che fageva cun success diever de sias numerusas experienzas fatgas sin tons e tons viadis ora ella natira. La natira muntagnarda robusta e criua ha formau el grondamein e questa formaziun resplendeva sin tut quei ch'el pegliava a mauns, en scola, en sias lavurs scientificas.

Per emprender d'enconuscher ed a capir meglier il caracter e las qualittads de tuts ses conburgheis eis el seprofundaus cun energia el quart lungatg, cunzun el lungatg sursilvan. Sia conversaziun quotidiana cun ses collegas romontschs fuvà adina romontscha. Era sespruava el d'haver contact cun scolars d'in bien romontsch per saver s'exercitar e far pratica. En scola fagev'el bugen diever d'expressiuns romontschas sper las tudestgas. Quei appreciavan classas romontschas zun fetg.

Ricco Bianchi era buca mo in fin observader e gagliard interpretader de fatgs e legns della natira. El fuvà era stgis de formular oralme in ed en scret tut quei che moveva spért ed olma. Da questa facultad ei era, sper bia autras, la presenta lavur en lungatg romontsch per ils scolars romontschs viva ed impressiunonta perdetga.

Conrad Buol, directur dil seminari scolastic, remarca denter auter en siu resentiu riug de bara: Per nossa scola munta la mort schi anetga d'in magister ch'ei cudeschius cun las relaziuns grischunas sco paucs auters, ina greva sperdita.» (NBZ, 1.10.65).

Sco sch'ei fuss oz seregurde in nus cun tgei tschaf-fen che Ricco Bianchi ha surpriu avon in onn d'elaborar questa emissiun radioscolastica. La premura sco era il domini dil lungatg fagev honur a mintga Romontsch. Era en quei grau maunca Ricco Bianchi a nus grondame in, cul qual la collaboraziun era cordiala, biala e zun fritgeivla. Sia mira era aulta e biala; era questa lavur ha menau el si ellas regiuns las pli aultas d'utschals remarcabels ballontschonts denter tschiel, neiv e tiara. Ils fastitgs cheu speras fastisai dagl autur defunct, imprimi ella neiv eterna, van viers igl infint e dattan risposta a nossas damondas suenter nies destin.

A.M.

Fastitgs digl urlaun en lingia infinita tras neiv cristallisada en aulta muntogna. (Foto R. Bianchi, prida dal Bühlenhorn sper Tavau)

Tagliada pli gronda dal medem fastitg d'urlaun, prida dal Bühlenhorn sper Tavau.

Cu bab a moma cloman betg

Da Angelo Tscharner, Givolta

Ils treis ballisters sil crap grond prompts per trer lur paliats. (Foto A. Maissen)

In scolaret della scola de Giuvaulta el mument della fiersa d'in paliet. (Foto A. Maissen)

Tgear colega.

Cun la emissiun ca tei veans a tarlar cun teas unfants, less jou animar te, da far egneda near l'otra tarmagls cun els. Gea propi! Betg tema par quellas uras, durànt las qualas igl vean betg scret a betg raquinto.

Sco sund jou vagnieu sen que patratg? — Las uras, durànt las qualas mieus bab sadeva gieu cun me restan par part nunemblidevlas. El veva peada par sieus buabet. Tei smegnas tge ca jou ve gir cun quels plets. Nossas obligaziuns anviers la generaziun giuvna en bagn schi grändas sco quellas c'igls colegas da ple da vigl vevan. Igl plàn d'instrucziun e cargieu, ad el partenda stedia lavur. Mo scha las uras da cànt, da malagear ne quellas da sadivertir (vegnan latras a la curta) or agl liber vegnan a la curta, e igl prevel avànt màn, c'igl plascher dad ir a scola piteschi ansuma. Forza c'igls sculars safatschaintan ear suainter las quater cun lur tarmagls fatgs an scola. Sper igl ual passa igl taimps zund dabot. Tschantar las furtgas par la roda, trer natier l'aua, far sei ampo mir etc. — Uss ca tut igls pros en sieus, len igls buabs sgular lur piliets. — Igl rutlar ovs e egn usit a parquegl lieu ved igl taimps. Tgear colega, amprova da mantaner quel! —

Antschivainsa peia cugls ovs da pascus. Igl unfants salegran sen quella lavur ca la moma prenda a màn. Lagn sustaner que usit an que sen, ca nus nagn sez cugls nos dal'amprema classa a rutlar ova! —

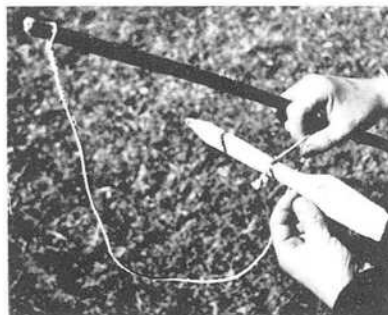
Sco tei vezas segl maletg, e la roda tschantada ascheia, c'ela vean ad ir anturn fri gitg. On ve jou ampruvo da far rodas cugls sculars. Nus vagn anguto las palas ved igl ischegl. Igl e cler, ca l'aua fa ear ir da quelas rodas. Mo gränd plascher vevan nus betg vedlander. Ellas plaschevan betg a nus. Partge betg? Parque c'ellas en stadas fatgas blear mengia speart. An egn'-ura veva mintgegn anguto ansemen aschi egn «toc» roda. Eari gest cumadevel da schar vagnir natier l'aua, sch'eari, a schaglioc steva la roda eri! Uon ve jou priu a màn la roda dad aua ànc egneda a fatg ella cugls buabs sco'gl bab veva musso. Igl dat sen quella maniera ple blear lavur. La roda e par

Il paliet ei già tagliaus ora cun in cun-
ti de sac ord bien lenn sec d'ina
schlonda. Péz, asta e palutta ein già
cheu tenor tutta regla. Il mattatsch
taglia aunc ora la crenna per trer via-
den la corda cul latsch.

La pesentincla vegn dada al paliet
enten ballantschar quel sil fin ta-
gliom dil cuntri. (Foto A. Maissen)

La corda della gheisla cun in nuv
alla fin, vegn messa ella crena-paliet
fatga cun inschign el dretg liug ed en
dretga fuorma. (Foto A. Maissen)

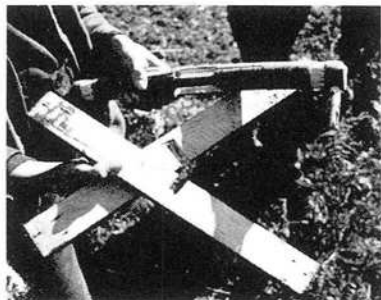
Treis buobets ch'ei pinai de trer lur paliats. Era la
posiziun enschanuglionta vegn savens applicada.
(Foto A. Maissen)

mintga scolar tra quegl ple custevla. Lu à el inte-
ress, c'ella vegni plazada andretg a vonti anturn.
Dar adatg cun stuschar aint las palas agl ischeg!
Gl'oter va siir da sasez.

Avànt c'igls piliets sgolan à tut da star sen
egna vart. Nin dastga safar mal. Samtgar igl
fest a nuvar aint la corda sa mintgegn. Betg
pearda la curascha, sche me egna tearza d'
igls piliets fatgs vutan sgular. Igl far piliets e gl'
amprem egna heiclia lavur. La paluta digl pi-
liet sto easser fetg sateglia. Igl pez dastga lu eas-
ser plei gross. Cu'gn à la measadad digl piliet,
soda la crena aint circa par la lungeztga dad
egn det pintg ple anavànt ancunter igl pez. Ad us-
sa ca tut e samtgieu, sco sch'igl fuss da siatar,
amprova da declarar, c'igl piliet sgoli me scha
sieu tiradur sadeti tuta fadeia durànt egn mu-
maint avànt c'al segi davent. Mintgegn de egn per
geadas far balàntscha tanant agl mán saniester
igl piliet farmo ala corda ad agl dretg igl fest
tandieu. Que dat igl schlànsch ca fa lu sgular igl
tarmagl.

Ad ussa me buegia. Teas sculars san gro, scha
tei sadas gieu cun els cun da far ampo tarmagls.

LA RODA DED AUA FATGA DALS SCOLARS DA GIUVAULTA

Las parts della roda: alas adencrusch, arver scalpraus tras, il bintgun e las cavrinas. (Foto A. Maissen)

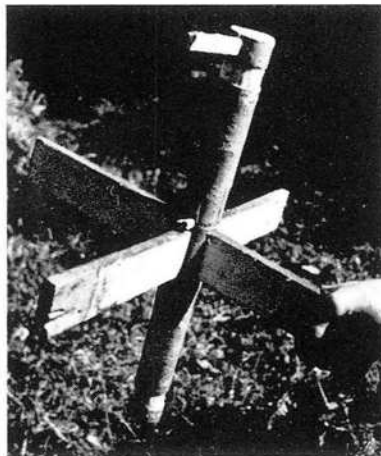

Co las spadas vegnan catschadas ellas cavadiras digl arver, ed il cugn che tegn a mistregn las alas. (Foto A. Maissen)

Roda ded aua tschentada ellas forschs ch'ein plantadas el tratsch. (Foto A. Maissen)

La roda ded aua montada. Ins vesa bein tut las parts: alas ni caums tenidas egl arver cul cugn, il bintgun las cavrinas. (Foto A. Maissen)

L'entira mecanica tschentada sper igl ual, cun marti ed asta che schai era en ina forscht, tenius en giugadira cun ina liunga guota. (Foto A. Maissen)

Ins vesa cheu co igl arver della roda dat cun siu bintgun cun mintga menada giu pil moni marti. Il marti dat mintgamaì giu sin in burel, sadiala u bransin e caschuna trumpanadas. (Foto A. Maissen)

La roda ded aua cul marti martellond giu sigl intgin. (Foto A. Maissen)

Igl entir indrez de roda, marti e massa, vista da surengiu. Era il bischel, il movider dell'entira maschineria, ei veseivels. (Foto A. Maissen)

Indrez entir della roda-mulin cul marti dil fravi grond, ch'ei gest sesalzaus e per far danovamein il ,tae' ni ,tine' giu per la massa. Il bintgun ni polisch ei veseivels. El ha gest prestau sia lavur ordinada. (Foto A. Maissen)

Roda, forsch dil moni marti, massa e bintgun. Il marti ei gest alzaus per dar la martellada secca giu per igl intgin. Il bintgun ha gest fatg sia lavur e va legramein davos si per turnar a far la stucca. (Foto A. Maissen)

Las serps da nossas cuntradas

Da Flurin Bischoff, Cuera

Fingia il nom «serp» svaglia in no l'imaginaziun dad üna bes-cha noscha a surtuot plain tössi. Tuot quellas parabras, quels raquints populars, schi perfin il Vegl Testamaint ans dan ün retrat da la serp sco bes-cha noscha e fosa.

Scha no imprendain però a cugnuscher pü bain quaistas bes-chettas, schi stuvain dir cha quai nun es brichafat il cas. In tuot il territori svizzer vengnan avant 8 differentas spezchas da serps, e da quellas sun be duos munidas cun daints da tössi.

Train plünavant ün congual e guardain objectivamaing quant daplü accidaints chi capitan tras pizchs d'aviöls o vespras co tras pizchs da serps. Cun quai nu vulessen bagatellisar e pretender ch' ün pizch da serp nu fetscha nüglia e saja tuottafat innozaint. En Engiadina, ingio cha la vipra es fich ferm derasada, n'ha eu dudi fin uossa da pacs accidaints causats tras vipras. In mincha cas es quai però bun da savair disferenzchar na serp da tössi dad üna na da tössi.

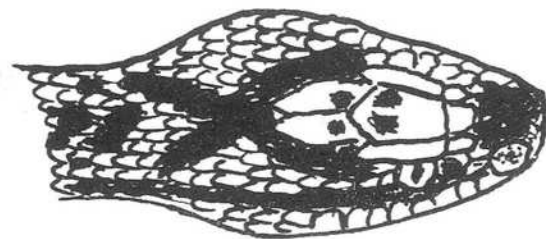
SERP DA TÖSSI

corp

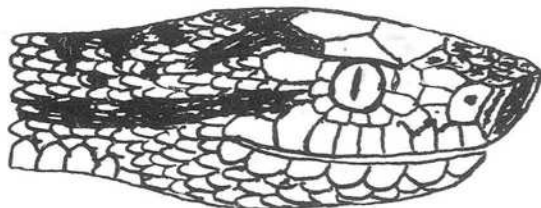
cua

Il corp es relativamaing gross, la cua es pü stiglia, da möd chi's vezza seis cumanzamaint.

Cheu marcant a fuorma da triangul
Sur la versch oura be var trais o quatter s'chaglias pü grandas.

Poppa da l'ögl be üna sfalizcha
S-chaglias dal lef sura nu rivan fin sü pro l'ögl, amo püs lingias da s-chaglias tanteraint.

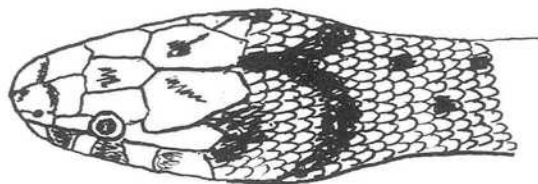
NA DA TÖSSI

corp

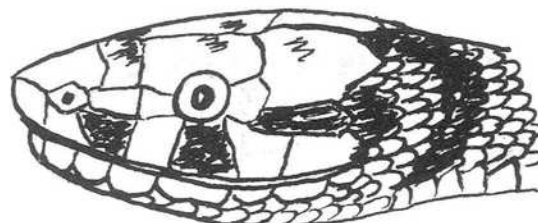
cua

Il corp es schlantschà e va via directamaing aint la cua sainza chi'svezza il cumanzamaint da quella.

Cheu schmuottà
Tuot il cheu cuvernà cun s-chüds o s-chaglias pü grandas

Poppa da l'ögl raduonda
S-chaglias dal lef sura rivan fin sü cunter l'ögl.

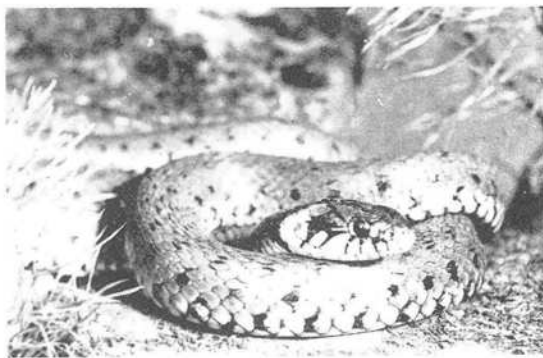
Sainz'oter ans fain nus subit eir la dumanda: In che cuntradas da nos pajais inscuntraina quaistas differentas sorts da serps?

La natra grischia (Rigelnatter) as chatta sün tuot il territori svizzer. Ella ha però gugent gods sumbrivaints ed ümids cun blera bos-chaglia o rivas da fops, lais o auais chi cuorran be planet. Quai es eir tuot natüral, perche la praja principala sun las ranas. Ella sa nodar fich bain e po perseguitar sia praja perfin aint ill'aua. (Bes-chetta prusa, na da tössi)

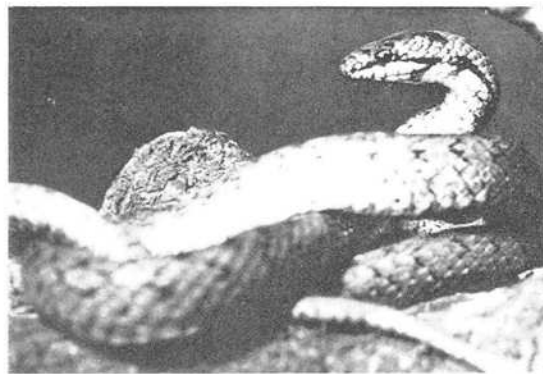
La natra austriaca (Oesterreichische Glattenatter) chattainsa eir sün tuot il territori svizzer. Fingia il nom ans disch ch'ella vain avant specialmaing in Austria. Da là davent as ha ella derasada eir aint ils oters pajais. Qua pro no in Engiadina vain ella avant relativamaing suvent. Ella fa chatscha a lütschernas. Cur cha quaista nudritüra prediletta manca, as cuntainta ella eir da mürs, lindornas e scarafagis. Bain perquai ch'ella ha gugent sco lö da dmura costeras sulaglivas cun blera crappa, muschnas e bos-chaglia, insomma lous süts. Là sun eir da chattar las lütschernas. Suvent vain quaista bes-cha nüzzaivla lovada via causa sia sumglientscha cun la vipra (Na da tössi)

Quaistas duos sorts da natras sun las unicas chi vegnan avant al nord da las Alps. Las quatter otras spezchas da natras che nus chattain sün territori svizzer vegnan avant be al süd da las Alps aint il Vallais, Tessin, in Puschlav e Bergiaglia. Quai sun *La natra tessellata* (Würfelnatter), *La natra d'Aesculap* (Aesqulapnatter), *La natra gritta* (Zornnatter) e *La natra viperina* (Vipernatter). Eir quaistas quatter sorts sun sco las duos prümas bes-chas nüzzaivlas chi nu possedan ingüns daints da tössi e nu pon dimena neir pizchar.

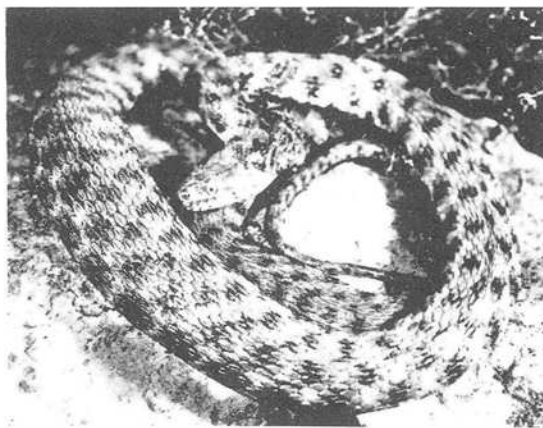
Na main nüzzaivlas co las natras sun eir las duos spezchas da vipras: *La vipra berus* (Kreuzotter) e *La vipra aspis* (Jura- oder Aspisviper). La prüma, la vipra berus, occupa pü la part da l'ost, l'otra viva in la part dal vest da nossa Svizra, perquai eir il nom tudaish «Juraviper». Al süd da las Alps vegnan avant però ambas duos in tout las cuntradas. Perquai esa pussibel das chattar la vipra aspis eir in Bergiaglia e Puschlav. Tuottas duos han gugent costeras sulaglivas e süttas cun bleras muschnas e blera bos-chaglia. La vipra aspis as strategna pü gugent in regiuns pü bassas, intant cha l'otra es gnüda vissa ot sü in muntogna, fin sün passa 2600 m sur mar. Tuottas duos

Natra grischia — Ringelnatter. — Serp da l'ava sainza malart. Derasada aint in l'intera Svizra.

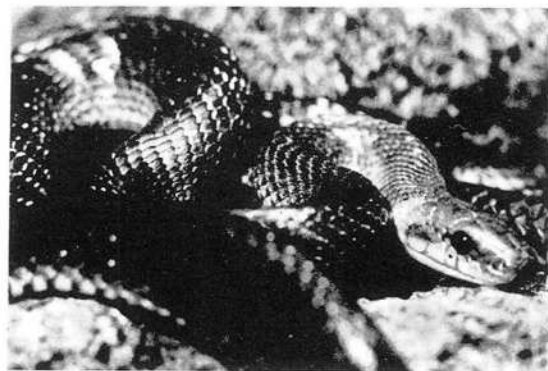
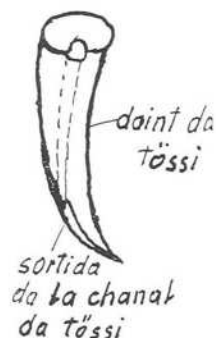
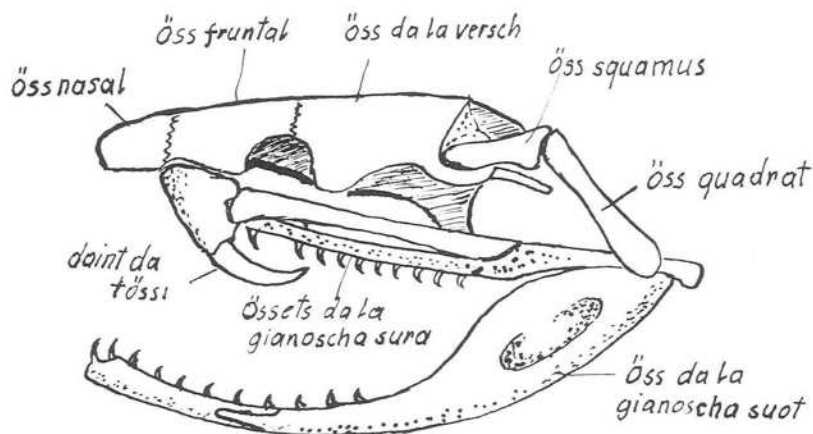
Natra austriaca — Schling- oder Glattnatter. Serp da la terra, sainza malart. Derasada aint in la Svizra dal ost.

Natra tessellata — Würfelnatter. — Serp da l'ava, sainza malart. Derasaziun aint in Svizra: be el Tessin.

sun munidas da daints da tössi. Bain perquai cha las serps sun dicreditadas e tuot chi las schivischa. Lapro nu sun ils daints da tössi da la

vipra oter co ün mez per garantir si'existenza. Guardain üna jada ün pa plü precis la funcziun da quaist'arma uschè spavantusa.

Natra äsculap — Aeskulapnatter. — Serp da la terra, sainza malart. Derasaziun Svizra: Vallais, Tessin e Grischun meridional.

Natra gritta — Zornnatter — Serp fitg mordainta, ma sainza malart. Derasaziun aint in Svizra: Tessin e Grischun meridional.

In la gianoscha sura, bain zoppà aint in üna foda da l'andschiva as rechatta da mincha vart ün daint da tössi. Quel es vöd, quai voul dir ch'el ha ün chanalin chi sbocca da la vart davant pac toc sur il piz. Süsom il daint, pro'l cumanzamaint da quaist chanalin es la sortida da la glanda da tössi chi as rechatta sur la massella. La gianoscha sura as cumpuona da differentes össets chi sun movibels ün cun l'oter. Ün da quels, quel il pü inavant, serva sco basa pel daint da tössi. Perquai pon quaists daints gnir playats voluntariamaing inavo sco la lama d'ün curtè. Cur cha la serp voul pizchar, tils drizza ella sü, e tras il squitsch da las musclas da mas-char vain il tössi squitschà our da la glanda e tras il daint aint illa plaja. Causa cha'ls daints da tössi sun be finins sco ün'aguoglia e lapro amo vöds, rumpan els giò fich facil. In cuort temp vegnan els alura rimplazzats tras daints da reserva.

Il tössi stess consista our da differentas substanzas velenusas. Ün da quaists tössis (Hämorrhagin) fa, cha'l sang po sortir da las avainas tras las paraids da quellas. Perquai causescha ün pizch da serp immensas unfladüms dal member feri. Ün oter tössi (Hämolysin) disfa ils corpins cotschens dal sang. Tuot tenor las circumstanças po esser il tössi pü o main ferm ed avair eir consequenzas na adüna istess desastrusas.

Sco fingià menziunà fa la vipra adöver da quaist' arma be per as defender e per tshüffer sia praja principala, las mürs. Scha nus congualain però il

cheu d'üna serp cun la grandezza d'üna mür, ans stuvaina dumandar: «Co mâ es quai pussibel ch' üna vipra possa travuonder üna mür intera ed intratta.

La gianoscha sura nun es creschüda insembel cun la creppa sco pro'ls mamifers. Ella es colliada cun quella tras lisüras. Ultra quai manca l'öss dal giuf. La lisüra tanter la gianoscha sura e quella suot as rechatta ün toc davo la creppa ed es colliada tras l'öss quadrat e l'öss squamus cun la creppa. Quai dà la pussibilità d'avrir la bocca per passa 150 grads. Las duos mitats da la gianoscha suot nu sun creschüdas insembel. Davant vart sun ellas be colliadas cun bindels fich tendibels. Ils daintins vi da las duos gianoschas e vi da l'öss dal tschêl da la bocca servan da cuntracrötschs ed impedischian la praja possa sglschar inavo. Ün enorma produenziun da saliva pisserescha cha l'immens baccun saja glisch avuonda per passar aint e giò per la giargiatta. L'act da travuonder düra bain lönch, fing 10 minutas ed eir daplü. Il schilöz, il stomi e'l bögl sun fich ferm tendibels. L'öss dal pet manca, e las costas sun perquai fich moviblas e laschan lö als intestins per as schlargiar. Ils acids da digestiun sun fich ferm, e l'enorma boccada vain disfatta e digerida cumplettamaing. La serp po alura gegünar lung temp. I's ha però eir chattà vipras, chi avaiavan travus fin 3 mürs üna davo l'otra.

Interessant es quai eir, cha'ls oters organs as han adattats a la fuorma lunga e stiglia dal corp da la serp. La vaschia da l'aua manca. L'urin vain svödà in fuorma consistenta directamaing aint illa cloaca. Per spargnar lö es be la part dretta dal pulmun sviluppada. Il pulmun schneider es be rudimentar o manca dafatta dal tuot.

Ils organs sensitivs sun eir sviluppats ün pa different co pro'ls mamifers. Quai chi ans dà il prüm in ögl, es l'ögliada fraida e fissa da la serp. Curius però cha las serps ed impustüt la vipra nu vezzan bain. L'ögl, chi nun es movibel ha ün zuond pitschen angul visual, quai vuol dir cha l'orizont es fich pitschen. Ils palperis da l'ögl mancan appairaintamaing. Els sun però avant man, e quai sco üna pel transparenta davant l'ögl.

Eir il sen da l'udida manca pro las serps. L'uraglia es sviluppada be malamaing. I manca il tamburin, l'uraglia media e la tüba. La serp nu po dimena dudir nügla.

Natra viperina — Vipernatter. — Serp da l'ava, sainza malart. Derasaziun aint in Svizra: be in Svizra franzesa.

Vipra berus — Kreuzotter. — Cun daints da tössi. Derasaziun in Svizra: surtuot aint in las alps da la Svizra centrala, dal nord e dal ost.

Vipra aspis — Aspiviper. — Cun daints da tössi. Derasaziun aint in Svizra: aint in las alps da la Svizra occidentala e meridionala.

Scha la vezzüda e l'udida sun uschè mal a la via sto ella avoir oters mezs per tscherchar sia nudritüra ed eir per mütschar da seis inimis. Las serps han ün fin sentimaint per consquass dal terrain, ed ellas han ouravant tuot ün ösen ourdvart bun.

Il nerv da l'ösen nun ha sia finischun be aint illas fouras d'nas, ma el finischa eir aint in üna foppina sül tschèl da la bocca, l'uschedit «organ da Jakobson». Quaist organ sto reagir sensibelmaing sün irritaziuns chemicas. La serp vibrescha cun sia leua sfessa, la tira inavo e la metta aint in quella foppina da quaist organ miraculus. Che interessant sentimaint da stuvair «as orientar» cun la leua sainza pudair discuorrer!

CUMISSIUN RADIOSCOLA

Franz Capeder, scolast, Salouf

Jon Semadeni, scolast secundar, Samedan

Luzi Tschärner, inspectur scolastic, Cuera

Alfons Maissen, parsura, Vignera 14, Cuera

Adolf Ribl, representant dil Studio de Turitg, Via Brunnenhof 20

Enzacons patratgs arisguard l'applicaziun dil temps liber

Ins sa tschintschar vi e neu senza fin, e nuot vegn midau, sch'il singul secalma buc, sch'el renconuscha buc ch'il tiern de sias pusseivladads dell'activitad ein a fin.

Ins astga denton buca emblidar ch'ina caussa vegn en agid a nus. Igl ei la roda dil temps che va entuorn! Ideas ed acziuns che ein svanidas, apparentamein satradas, revegnan meinsvart puspei. L'occupaziun intensiva cun ina idea, cun in fatg sa stuffientar de tala maniera che ina gruppa vegn cun ina reacziun. E quella giuvna unda tschaffa savens puspei il patratg che ina generaziun de pli baul veva stuiu schar agraadgiu en conspect ad ina nova reacziun de gliez temps. La roda va entuorn, mo la roda semida e modifichescha era il vegl che vegn tratg neunavon. Era quei fatg sto il renovar saver. Mintga temps interpretescha auter musica barocca, musica classica, musica romantica. Mintga nova generaziun ha il basegns de puspei translatar ils gronds poets mundials sco Dante, Shakespeare, renovar la critica litteraria enviers gronds litterats sco Goethe e biars auters, de retablir e rehabilitar gronds umens politics e menaders. Ins vegn maina a fin cul sclarir ed explicar ils characters complex d'umens sco Clau Maissen, Gieri Genatsch, in Waldmann etc. — La tendenza stravagada dil mirar mo anavon che cunzun ils pigns dil temps modern professionschan senza esser penetrai gnanc dil temps present, ei in'enzenna de superficialitad. Ei secapescha ch'il giuven carstgaun ha pauc 'davos' el en sia veta e bia che 'spetga' el, e ch'el sto mirar cun tutta forza anavon, leu nua che ton ei aviert el zuppau e zugliau. Mo tgi less negar che mintga zuolc della veta ch'ei tratgs sto vegnir consolidaus per arrivar ad in sustegn e schurmetg, in fetgategn e rempar de partenza segir e solid per igl avegnir, per che la nova trav sevolvi e sederschi endretg.

En grondas caussas seretuornan e serecuvran las ideas ed ils fatgs. Con pauc vegn ei fatg per renovar nossas isonzas che han aunc olma, che spetgan era tier ina nova generaziun per la brastga decisiva entras la generaziun pli veglia ch'ei aunc en possess de quella calira zuppada. Bia seschass far senza gronda stenta. Empruei cun veramein bials versets e poesiettas. Odado san ins mo pli far emperender art linguistic d'emprema qualitat. D'elegger e de sentir tgei ch'ei qualitat ei caussa dil surdader de cultura. Leu schai ina gronda responsabladad. Sterpa resta sterpa, e lezza sentan ins

sch'ins passa cul ferm pei enconuschider suravi. Rauba secca che sechenta il tschurvi. — Mo era ils giugs, manipulaziuns cun uaffens per realisar la fasa interessanta d'in usit, d'in tarmagl: trer paliats, trer schibettas, preparaziuns organisatorias per realisar il derullar d'in usit pli extendiu! Cun tuts ils mieds moderns de communicaziun d'ideas ei igl impuls ferm avunda per quei che il carstgaun niev drova en quei grau per igl avegnir. En tut questa problematica crescha el viaden senza breigia, gie senza vuler. Dat ei pia in sulomet che retegn el beinduras en calma, alla veglia, per il salit de si'olma, per il ver ruaus de siu entir esser. Revisiuns, silmeins plans, de midar e remediar ils plans e la materia de scola ein traso puspei de legger. Mo tut ei encadenau schi ferm che nuot vul sescarpar dapart per entscheiver in'autra via. Gie, ei dat perfin situaziuns, nua che tals che vulan ira la via nova vegnan reteni dals teoretics dil niev. Nus vesein: l'idea de renovar, savens returnar ad in pli natural viver e proceder instructiv ed educativ, sa mo daverentar reals, sche era il vargau vegn tratgs a nez.

Nus vein gia schau corscher che nossa muntogna sa seprofitar d'in cert retard, d'ina libertad en bia graus ell'instrucziun alla quala ils auters returnas-sen savens bugen. La libra muntogna, la veta clara de nos menaders spirtals ein stai e stattan capara per las libertads d'instrucziun, e quei el meglier senn de nies plaid. La moda d'instrucziun ei sur-schada per gronda part agl individi; el sa sez elegger ses cudischs sche siu official plai buc. En questa libertad ei denton ina caussa de considerar. Il lungatg mumma, cunzun il romontsch, sto vegnir preferius a tuttas autras curas. Quella cura vegn mai a sminuir autras incumbensas. Quei 'pli' che sto vegnir fatg sa mo fructificar tut gl'auter. — La natira ei in grond cudisch. Quel stat aviarts per tuts. Mo il scolar sto vegnir envidaus a tal contemplar. Viadis el contuorn ein en quei grau pli fritgeivels che ils monsters. Cun cursar igl uaul cun tschaffan ed intelletg, sesarva ina part dil cudisch, cun ir pli ad ault sevolva ina pagina pli vasta, cun ir afuns egl iral della vallada sesarva ina nova pagina. E contas melli paginas ha quei cudisch che cuosta nuot, forse empau dellas solas dil calzer, in scarp el tappun, ina botta ni plaga el tgau ni comba. — En quei capetel auda la gymnastica libra e sistematica. Fagein nus cheu, che vein il liber a nossa disposiziun, la libertad el quadrat nies entir duer? Ed alla fin! Il cant ed igl art dil

malegiar. Ein buca quellas ,dadas' della pli gronda impurtonza ell'instrucziun ed el temps liber. Cantar ina gada giuado e respirar l'aria famusa per dar in triep tuns en canzun. Malegiar ora ella natira la natira, suenter ch'ins ha empriu de menar rispli e colur e tentas ella combra steppa! — Oz eis ei speronza buca sco ina gada, avon 40 onns, nua che il scolast vegneva blasmaus dall'entira vischnaunca sch'el ughgiava ded ir viado ella natira cun ses buobs da gimnastica (de far quei cun buobas fuss buca raschieni). Forsa che la preparaziun scolastica en quels graus muncava per haver leu ora ella natira il profit giavischau.

Nus lein aunc aschunscher tgei pitgiras che il marcau ha per scaffir plaz e loghens verds per piazzas de giug per ils affons. De tuts rampins vegnan studegiai per realisar ina undreivla occupaziun libra per affons e scolars. Mo era leu maunca sa-

vens capientscha e sustegn finanziel davart las instituziuns publicas. Perfin las schinumadas plazzas de Robinson han d'aschuffa de seplantar en auters loghens che quels digl origin.

Turnein nus anavos agl intent che nossa emissiun vul far en quei connex, sche savein nus mo beneventar la premura, il spert pur digl iniziante Angelo Tschanner. Sia moda ei idealistica. Nus essan leds d'aunc haver denter nos giuvens scolasts tonta amur per tut quei che ha de far zun nuot cun il regl materialistic de nos dis.

Igl autur ha sentiu ch'il problem della buna e savieivla applicaziun dil temps liber vegn adina pli e pli impurtonts cul crescher dellas pusseivladads de veta. Ina perspectiva schi legrevla alla quala ils pli paucs patratgan cun senn critic e real.

A. M.

Avis impurtont

Far e plidar ina emissiun radioscolastica ei buca caussa schi semplia e leva sco quei che biars tratan. Enqualina gartegia, autras buc. Ina caussa ei denton de tener endament: a mintga scolast eis ei pusseivel de reussir. Ei drova empau pazienza, volver e resolver la materia ina gada elegida per tema. In tec cletg munglass ins haver culla elecziun dil tema, mo astgan ins da l'autra vart buna-mein pretender che quella elecziun seigi gnanc igl impurtont, mobein l'execuziun, il baghetg, la construcziun. Mo sper la construcziun munglass il flad buca muncar, l'olma s'absentar. Cun volver e svolver fuss pia strusch tut fatg. Ins stuess far diever dellas facultads creativas, dell'intuiziun, metter a scret impressiuns en moda expressiva ed immediata, senza sfalsificar quei ch'ins less dir cun bombastica e flads falli. S'occupond cun in tema sto ni stuess la rugada curdar e setschentar.

Ils experts d'emissiuns scolasticas accentueschan adina ch'ins stuessi entscheiver sia lavur cun in eveniment, cun in schabetg, sche pusseivel personal, che meina senza ch'ins senta viaden ella materia. Per far quei drov'ei curascha. Schar stulir tut las retenientschas, denton buca stravagar ni l'expectoraziun ni il stil. Ei sto vegnir da cor. Ina tala dada interessanta tschaffa il scolast en moda immediata. Nus lein schar valer che parorar ei pli lev che sez meglier far.

La materia d'ina emissiun radioscolastica sto tuttavia buca esser absolutamein scolastica el stretg senn dil plaid. Ins sa encurir materias extraordinarias, ordvart dalla via ordinaria, materias contrastontas a quella de mintga di. L'emissiun deigia buca augmentar la materia schetga, anzi legrar il scolast cun ideas e cun fatgs che stattan ordvart dil trafficar de mintga di en scola.

Sch'in de vus, preziaii collegas, ha ina buna idea en caussa emissiun RS, deigi el far il plascher a s'annunziar. Il pli concret ei la moda d'ina skizza u sboz, il qual ei daventaus carn il mument della naschientscha dell'idea. La redacziun, il representant dil Studio de Turitg, ni ils commembers della Commissiun, vegnan senz'auter a semetter en contact cugl interessent. Ina entupada vegn a gidar a metter fil en guila, ad empustir il vestgiu.

Il temps d'ina emissiun radioscola cuoza ina mesura, e munglass, sco nus vein detg, esser disponida en moda solida, interessanta e frestga. Sper l'emissiun tucc'ei agl autur de procurar per in adattau artechel per la gasetta Radioscola che sedrezza al scolast per ina eventuala preparaziun dils scolars. Quella lavur stuess esser cingida cun illustraziuns cunvegnentas. Quest avis de collaboraziun va a tuts ils scolasts, spirituals ed intellectuals digl intschess romontsch.

A. M.